

HELSINGIN KAUPUNKI
Tarkastusvirasto

ARVIOINTIMUISTIO

Esteettömyyslinjausten toteutuminen

johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen ja
kaupunkitarkastaja Jaakko Seppälä

Sisällys

1. Arvioinnin taustatiedot	3
1.1. Arvioinnin tavoite ja laajuus	3
1.2. Arvioinnin kohde ja taustatiedot	3
1.3. Arviointikysymykset ja -kriteerit	5
1.4. Arvioinnin aineistot ja menetelmät	6
2. Havainnot	7
2.1. Helsingin kaupungin esteettömyyslinjaukset	7
2.1.1. Esteettömyyden yleiset periaatteet	7
2.1.2. Esteettömyys painopistealueilla	8
2.1.3. Esteettömyysmittaristo	11
2.2. Esteettömyyden toteutuminen rakennetussa ympäristössä	12
2.2.1. Esteettömyyslinjausten yleisten periaatteiden toteutuminen	13
2.2.2. Esteettömyyslinjausten toteutuminen painopistealueilla	16
2.2.3. Esteettömyysmittareiden osoittama kehitys	22
2.3. Kokoavat havainnot	23
2.3.1. Vastaukset arvioinnin osakysymyksiin	23
2.3.2. Kehittämistarpeet	24
3. Johtopäätökset	26
4. Toimenpide-esitys ja lisätiedot	28
Lähteet	29
Liitteet	30

ARVIOINTIMUISTIO 29.11.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2019 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

1. ARVIOINNIN TAUSTATIEDOT

1.1. Arvioinnin tavoite ja laajuus

Arvioinnin tavoite on kuvata, miten kaupungin rakennetun ympäristön esteettömyyteen liittyvät linjaukset ovat toteutuneet. Esteettömyyslinjaukset on laadittu vuonna 2012 ja niiden toteutumisesta on viimeksi raportoitu vuonna 2016. Arviointi rajataan raportoinnin mukaisten toimenpiteiden toteutumisen arviointiin yleisellä tasolla ja esteettömyysmittariston osoittaman esteettömyyden kehitykseen. Tässä arvioinnissa kohteena on rakennetun ympäristön esteettömyys. Saavutettavuuden teemaa käsitellään erillisessä arvioinnissa Digitaalisten asiointipalvelujen laatu.

1.2. Arvioinnin kohde ja taustatiedot

Esteettömyyden käsite on laaja. Se tarkoittaa Invalidiliiton esteettömyyskeskuksen mukaan liikkumisen esteettömyyttä, palvelujen saavutettavuutta, välineiden käytettävyyttä, tiedon ymmärrettävyyttä ja mahdollisuutta osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon.¹

YK:n vammaisten ihmisten oikeuksia koskeva yleissopimus 2006 kieltää kaikenlaisen vammaisiin henkilöihin kohdistuvan syrjinnän ja korostaa vammaisten subjektiivisia oikeuksia. Vammaissopimuksessa käytetään esteettömyyden ja saavutettavuuden käsitettä rinnakkain tai samaa tarkoittavina sanoina. Esteettömyydellä tarkoitetaan lähinnä fyysistä ympäristöä, kuten rakennuksia, ulkoalueita ja julkisia liikennevälineitä. Saavutettavuudella tarkoitetaan tietoa, verkkosivuja, palveluja usein digitaalisessa ympäristössä, sekä asenteita. Sekä fyysisen ympäristön että aineettomien palvelujen tulisi olla kaikille sopivia ja kaikkien saatavilla riippumatta ihmisen toimintakyvystä. YK:n vammaissopimus tuli voimaan Suomessa 10.6.2016, jolloin sitä on noudatettava kuten lakia.² Sen kansallisen toimintaohjelman seurantaraportissa, joka koskee enimmäkseen valtion hallinnonaloja, todetaan, että aiotut toimenpiteet ovat toteutuneet kohtuullisen hyvin ja että tietoisuus esimerkiksi esteettömyyden ja saavutettavuuden merkityksestä on lisääntynyt.³

Säädöspohja

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 320/1987 määrittelee, että kunnan on huolehdittava siitä, että kunnan yleiset palvelut soveltuvat myös vammaiselle henkilölle.⁴ Vammaispalvelulaki ja kehitysvammalaki oli tarkoitus yhdistää yhdeksi vammaisten henkilöiden erityispalveluja koskevaksi laiksi,

¹ www.invalidiliitto.fi (luettu 5.6.2019).

² www.invalidiliitto.fi (luettu 5.6.2019).

³ Seurantaraportti. YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen kansallinen toimintaohjelma 2018–2019.

⁴ Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 3.4.1987/380.

ARVIOINTIMUISTIO 29.11.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2019 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

joka koskee kaikkia vammaisia henkilöitä yhdenvertaisesti. Hallitus antoi asiasta esityksen eduskunnalle 27.9.2018, mutta esitys raukesi eduskuntakauden päättyessä. Seuraava hallitus linjannee, miten vammaispalveluja uudistetaan.⁵

Yhdenvertaisuuslain 1325/2014 § 15 mukaan 15 § viranomaisen on tehtävä asianmukaiset ja kulloisessakin tilanteessa tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta vammaisen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa asioida viranomaisissa sekä saada koulutusta, työtä ja yleisesti tarjolla olevia tavaroita ja palveluita samoin kuin suoriutua työtehtävistä ja edetä työuralla.⁶

Laissa ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvueluista 980/2012 säädetään kunnan velvollisuudesta huolehtia muun muassa ikääntyneen väestön toimintakyvyn ja itsenäisen suoriutumisen tukemisesta erityisesti kotona asumisen kannalta ja palvelujen saavutettavuuden näkökulmasta. Iäkkään henkilön palvelutarpeen arvioinnissa tulee ottaa huomioon ympäristön esteettömyys.⁷

Lainsäädännössä esteettömyys määritellään maankäyttö- ja rakennuslaissa 132/1999 118 § (117 e § 21.12.2012/958). Sen mukaan rakennus ja sen piha- ja oleskelualueet suunnitellaan ja rakennetaan siten, että esteettömyys ja käytettävyyys otetaan huomioon erityisesti lasten, vanhusten ja vammaisten henkilöiden kannalta. Valtioneuvoston asetus rakennuksen esteettömyydestä 241/2017 ja ympäristöministeriöllä ohjeet rakennuksen ja ympäristön esteettömyydestä tulivat voimaan 2018 ja 2019.⁸ Esteettömyyteen liittyvät sosiaalihuoltolain (1301/2014 23 §, myös 30 §) määrittelemät liikkumista tukevat palvelut. On myös muita lakeja, joissa fyysiseen esteettömyyteen on otettu kantaa. Lisäksi esteettömyys sivutaan muun muassa laissa kadun ja eräiden yleisten alueiden kunnossa- ja puhtaanapidosta 669/1978 (3 §, 14 a §) ja laissa liikenteen palveluista 320/2017 (1 luku, 1 §).

Helsingin tavoitteet

Helsingin kaupunkistrategiassa todetaan, että ”erityistä huomiota kiinnitetään toimintatavoitteisten kuten ikääntyneiden mahdollisuuksiin elää kokemusrikasta elämää ja saada siihen tarvittava tuki ja palvelut kaikissa elämän vaiheissa.”⁹ Esteettömyyttä alettiin järjestelmällisesti edistää Helsinki kaikille -projektilla vuosikymmenen 2000 alussa laatien muun muassa esteettömyyteen liittyviä ohjeita. Vuonna 2012 kaupunginjohtaja perusti esteettömyysasioiden neuvottelukunnan, joka laati edelleen voimassa olevat esteettömyyslinjaukset. Niiden toteutumisesta raportoitiin kaupungin-

⁵ STM:n tiedote 13472018: Uusi vammaispalvelulaki turvaa vammaisille henkilöille tarpeenmukaiset palvelut.

⁶ Yhdenvertaisuuslaki 30.12.2014/1325.

⁷ Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvueluista 28.12.2012/980.

⁸ www.ym.fi. (luettu 5.6.2019)

⁹ Helsingin kaupunkistrategia 2017–2021, Kvsto 27.9.2017.

ARVIOINTIMUISTIO 29.11.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2019 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

hallitukselle viimeksi vuonna 2016. Nykyisin esteettömyysasioissa kaupungissa toimii esteettömyystyöryhmä, jonka jäseniä ovat muun muassa toimialojen esteettömyydestä vastaavat yhdyshenkilöt, esteettömyysasiamies esittelijänä, sekä vammaisasiamies ja vanhusneuvoston sihteeri. Kaupungin esteettömyystyössä on pitkään käytetty välineenä paikkatietopohjaista järjestelmää <http://palvelukartta.hel.fi/>.

Stadin ikäohjelmassa 2015–2016 oli ikääntyneen aktiivista toimijuutta ja liikkumista edistäviä esteettömyyteen liittyviä tavoitteita, kuten joukkoliikenteen esteettömyyden parantaminen.¹⁰ Tuleva stadin ikäohjelma on yksi kaupungin hyvinvointisuunnitelman (Kvsto 19.6.2019) painopisteistä, nimeltä ”ikääntyneiden toimintakyvyn ja osallisuuden vahvistaminen”. Painopistealueen toimenpiteet painottuvat hyvin vahvasti liikkumisen lisäämiseen ja liikkumisedellytysten parantamiseen.¹¹ Helsingissä valmistellaan vuonna 2019 palveluiden yhdenvertaisuussuunnitelmaa.¹²

Helsingin kaupungin rakentamiseen liittyvä ohjeistus on valtakunnallisia määräyksiä tiukempi. Muun muassa keskustakirjasto Oodiin vaadittiin erikoistason ratkaisuja, kuten näkövammaisten lattiaopasteet.¹³ Ohjeistusta on muun muassa Helsinki kaikille -projektin tuottamissa esteettömyysohjeistuksessa, Helsingin kaupungin esteettömyyssuunnitelmassa 2005–2010, muussa ohjeistuksessa suunnittelun, rakentamisen ja kunnossapidon tueksi, katualueita koskevissa tyyppi- ja rakennusohjeistuksissa ja hallintokuntia koskevissa ohjeissa. Niissä esimerkiksi ulkoalueilla tulee määrittellä, pyritäänkö erikoistason ratkaisuihin esteettömyyden toteuttamisessa vai määrittämäänkö alue perustasoksi, joka ei ole niin esteetön kuin erikoistaso.¹⁴

1.3. Arviointikysymykset ja -kriteerit

Arvioinnin pääkysymys oli, onko rakennetun ympäristön esteettömyys toteutunut kaupungin tavoitteiden mukaisesti.

Arvioinnin osakysymykset olivat:

1. Ovatko esteettömyyden yleiset toimintaperiaatteet toteutuneet?
2. Ovatko esteettömyyslinjaukset toteutuneet esteettömyyden painopistealueilla (kaavoitus ja liikennesuunnittelu, rakennukset, yleiset alueet, asuin ympäristö ja palvelut)?
3. Onko esteettömyys parantunut esteettömyysmittariston avulla kuvattuna?

Ensimmäisen ja toisen osakysymyksen kriteerinä oli tulkinta esteettömyysasioita tuntevien haastateltavien ja lisätiedonantajien näkemyksistä siitä, miten periaatteet ja

¹⁰ Stadin ikäohjelma. Raportointi vanhusneuvostolle joulukuussa 2016.

¹¹ <https://www.hel.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/strategia-ja-talous/kaupunkistrategia/hyvinvointi-terveysjohtamisrakenne/hyvinvointisuunnitelma/ikaantyneiden-toimintakyky-osallisuus> (luettu 27.8.2019).

¹² <http://helmi.hel.fi/strategiajalautakunta/sukupuolten-tasa-arvo-ja-yhdenvertaisuus/Sivut/default.aspx> (luettu 27.8.2019)

¹³ Esteettömyysasiamiehen sähköposti 13.9.2019.

¹⁴ Helsingin kaupungin esteettömyyslinjaukset, 2012 ja esteettömyysasiamiehen esihaastattelu 7.5.2019.

ARVIOINTIMUISTIO 29.11.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2019 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

linjaukset ovat toteutuneet. Kolmannen osakysymyksen kriteerinä on mittariston osoittama kehitys. Arvioinnissa käsiteltiin myös sitä, ovatko esteettömyyslinjaukset ja mittaristo riittävän kattavia ja ajantasaisia – otetaanko esteettömyys huomioon riittävästi esimerkiksi katujen korjaustöissä, talvikunnossapidossa ja huoltoliikenteessä.

1.4. Arvioinnin aineistot ja menetelmät

Arvioinnissa haastateltiin kaupungin esteettömyysasiamiestä, vammaisasiamiestä sekä edustajia vanhus- ja vammaisneuvostosta. Arvioinnin pohjana oli vuonna 2016 kaupunginhallitukselle aiheesta laadittu seurantaraportti. Sen ja haastattelujen perusteella arviointi rajattiin koskemaan yleisiä toimintaperiaatteita ja painopistealueille suunnattuja linjauksia. Kaupungin toimialoille tehtiin tietopyyntöjä sen mukaan, mitä lisätietoja linjausten toteutumiseen liittyen tarvittiin.

ARVIOINTIMUISTIO 29.11.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2019 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

2. HAVAINNOT

2.1. Helsingin kaupungin esteettömyyslinjaukset

Helsingissä toimi Helsinki kaikille projekti (aluksi nimellä Esteetön Helsinki) vuodesta 2002 vuoteen 2012. Projektia johti rakennusvirasto ja sen aikana laadittiin Helsingin kaupungin esteettömyyssuunnitelma, jonka kaupunginhallitus hyväksyi 14.11.2005. Suunnitelma ohjaa ja velvoittaa kaupungin virastoja ja laitoksia edistämään helppoa kulkua ja sujuvaa toimintaa. Lisäksi laadittiin ensimmäisen kerran niin sanottu esteettömyysmittaristo vuonna 2009. Esteettömien julkisten alueiden suunnittelun, rakentamisen ja kunnossapidon ohjeistaminen katu-, viher- ja piha-alueilla (SuRaKu¹⁵ -projekti) käynnistyi vuonna 2003. SuRaKu -projektissa määriteltiin esteettömyyteen liittyviä tavoitteita, joita noudatetaan edelleen suunnittelu-, rakentamis- ja ylläpito-hankkeissa. Projekti toteutettiin yhdessä suurten kaupunkien (Espoo, Joensuu, Tampere, Turku, Vantaa) ja vammaisjärjestöjen (Invalidiliitto, Kuulonhuoltoliitto, Näkövammaisten keskusliitto, Vanhustyön keskusliitto) kanssa ja sitä rahoitti sosiaali- ja terveysministeriö.¹⁶

SuRaKu –projektin tuotosta pidetään nykyään valtakunnallisena ulkoalueiden esteettömyysohjeistona. Esteettömyysprosesseissa on 2000 -luvun alusta asti toiminut projektinjohtaja, jonka tehtävänimike muutettiin esteettömyysasiamieheksi vuonna 2018. Hän on myös vanhus- ja vammaisneuvoston asiantuntijajäsen.¹⁷

Esteettömyysasioiden tiimoilta perustettiin apulaiskaupunginjohtajan johtama esteettömyysasioiden neuvottelukunta vuonna 2012. Tuolloin laadittiin esteettömyyslinjaukset, jotka kaupunginhallitus hyväksyi 29.10.2012. Esteettömyyslinjaukset muodostavat kokonaiskehysten eri hallintokuntien omille esteettömyyteen liittyville toteutusohjelmille. Yleisiä periaatteita oli 14 kappaletta, Varsinaisia esteettömyyslinjauksia tehtiin useita viidelle painopistealueelle. Näitä ovat kaavoitus ja liikennesuunnittelu, rakennukset, yleiset alueet, asuinympäristö ja palvelut. Neuvottelukunnan tehtäväksi määriteltiin esteettömyyslinjausten seuranta ja raportointi kaupunginhallitukselle vuosittain. Viimeisin raportti laadittiin vuonna 2016.¹⁸

2.1.1. Esteettömyyden yleiset periaatteet

Yleisinä periaatteina esteettömyyden edistämisessä oli, että se liitetään yhdeksi seurattavaksi kokonaisuudeksi kaupungin strategiaohjelmaan. Se tuli myös liittää seurattavaksi mittariksi Maankäytön ja asumisen toteuttamisohjelmaan (MA-ohjelma)

¹⁵ Suunnittelu, rakentaminen, kunnossapito.

¹⁶ SuRaKu –projektin loppuraportti 2015.

¹⁷ Helsingin kaupungin esteettömyyslinjaukset, 2012 ja esteettömyysasiamiehen esihaastattelu 7.5.2019.

¹⁸ Helsingin kaupungin esteettömyyslinjaukset, 2012 ja esteettömyysasiamiehen esihaastattelu 7.5.2019.

ARVIINTIMUISTIO 29.11.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2019 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

sekä Helsingin elinkeinostrategiaan. Esteettömyys tuli ottaa huomioon hallintokuntien palvelu- ja toimintastrategioissa ja sitä tuli käyttää osana hankkeiden tilausasiakirjoja. Eri hallintokunnilta edellytettiin alueellista tiivistä yhteistyötä.¹⁹

Aluerakentamishankkeissa tuli edistää esteettömyyttä noudattamalla Helsinki kaikille -projektin tuottamia esteettömyysohjeita, joita on laadittu esimerkiksi SuRaKu-projektissa, katualueita koskevissa tyyppiirustuksissa ja Hallintokunnat ja esteettömyyden tarve -hankkeen oppaissa ja symboli -projektissa. Periaatteissa todetaan, että tulee varmistaa kaupungin tilaajien ja tuottajien riittävä tietotaito esteettömyydestä järjestämällä aiheeseen liittyvää koulutusta. Esteettömyyskoulutus tulee järjestää yhteistyössä vammaisjärjestöjen kanssa. Suunnittelijoiden esteettömyysosaamista tulee parantaa esteettömyyskoulutusta kehittämällä.²⁰

Hankintojen kilpailutuksissa ja erilaisissa sopimuksissa tulee periaatteiden mukaan ottaa huomioon esteettömyyden vaatimukset lisäämällä esteettömyys kilpailutuskriteeriksi. Kaupungin käyttämiltä konsulteilta tulee edellyttää esteettömyysosaamista. Esteettömyysnäkökulma tulee ottaa huomioon myös kaupungin kehittämishankkeissa.²¹

Pääkaupunkiseudun kuntien välillä tulee tehdä yhteistyötä esteettömyyden edistämisessä muun muassa kaavoituksessa, joukkoliikenteessä ja asumisessa. Kaupungin tulee verkostoitua valtakunnallisesti ja tehdä yhteistyötä valtionhallinnon eri ministeriöiden kanssa esimerkiksi kehittämishankkeissa. Kansainvälistä yhteistyötä tulee jatkaa. Yksityiset tahot, kuten kiinteistöjen omistajat, yritykset ja elinkeinonharjoittajat, tulee ottaa huomioon yhteistyökumppaneina mahdollisimman aikaisessa vaiheessa esteettömyystoimenpiteitä suunniteltaessa.²²

2.1.2. Esteettömyys painopistealueilla

Rakennetun ympäristön esteettömyydellä ymmärretään

- vaivatonta liikkumista ja toimimista kaduilla, toreilla ja puistoissa, pihalla ja leikkipaikoilla
- helppoa pääsyä rakennuksiin ja toimimista niissä
- portaatonta siirtymistä paikasta toiseen ja liikennevälineisiin
- selkeitä ohjeita ja opasteita
- hyvää kuuntelu-ympäristöä
- toimivia helppokäyttöisiä palveluja
- mahdollisuutta asua omassa kodissa mahdollisimman pitkään.²³

¹⁹ Helsingin kaupungin esteettömyyslinjaukset, 2012.

²⁰ Helsingin kaupungin esteettömyyslinjaukset, 2012.

²¹ Helsingin kaupungin esteettömyyslinjaukset, 2012.

²² Helsingin kaupungin esteettömyyslinjaukset, 2012.

²³ Tarkastuslautakunnan 1. toimikunnan käynti kaupunki-ympäristön toimialalla 25.10.2019.

ARVIINTIMUISTIO 29.11.2019

Julkisen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2019 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Helsingin kaupungin esteettömyyssuunnitelma tehtiin alun perin vuosille 2005–2010 koskemaan kaikkia hallintokuntia. Suunnitelma on yhä voimassa koskien esimerkiksi esteettömyyden tavoitetason valitsemista. Yleisen suunnitelman lisäksi laadittiin myös alueellisia esteettömyyssuunnitelmia. Koska rakennetun ympäristön esteettömyyteen vaikutetaan suunnittelun, rakentamisen ja ylläpidon kaikissa vaiheissa, esteettömyyslinjauksia tehtiin erikseen painopistealueille kaavoitus ja liikennesuunnittelu, rakennukset, yleiset alueet, asuinympäristö ja palvelut. Linjaukset olivat seuraavat:²⁴

Kaavoitus ja liikennesuunnittelu

Esteettömyyskriteerit tulee ottaa käyttöön yleis- ja asemakaavoituksessa ja niihin liittyvissä ohjeissa. Kaavoitukselle tulee laatia ohje esteettömyyden näkökohtien huomioimisesta. Julkiset ja yksityiset toiminnot ja palvelut tulee sijoittaa siten, että ne ovat saavutettavissa. Julkisen liikenteen verkoston tulee olla toimiva. Uusilla kaava-alueilla kadut sijoitetaan siten, että esteettömyys voidaan turvata. Liikennesuunnittelussa käytetään tyyppiirustuksia, joissa on määritelty esteettömyyden taso. Tyyppiirustuksia on suojateistä, opaslaatoista, esteettömistä autopaikoista kadun varrella ja kiertoliittymistä.²⁵

Rakennukset

Merkittävässä rakennushankkeissa edellytetään liikkumisesteettömyyselvitystä ja sitä, että suunnitelma käydään läpi esteettömyydestä vastaavan projektinjohtajan (nykyisin esteettömyysasiamies) kanssa. Valmistumisvaiheessa esteettömyys on tarkastettava. Tilahankkeissa esteettömyystavoitteet ovat osa tarveselvitystä. Kaupungin hallintorakennusten tulee olla esteettömiä.²⁶

Yleiset alueet

Aluesuunnitelmissa tulee tarkistaa määritellyt erikois- ja perustason reitit ja esteettömiksi määritellyt kadut ja reitit muutetaan esteettömiksi. Talvikunnossapidon osalta määritellään esteettömyyskriteerit, joihin myös tuottajat ohjeistetaan. Leikkipuistojen, puistojen ja lähiliikuntapaikkojen määritellään esteettömyyden tavoitetaso. Yleisten alueiden lupaehdot tarkistetaan esteettömyyden osalta. Alueiden valaistuksessa otetaan huomioon esteettömyys.²⁷

Esteettömyyteen liittyviä niin sanottuja ohjekortteja on eri kohteista, kuten suojatiet ja jalkakäytävät, kävelykadut ja aukiot, tasoerot, julkiset piha-alueet, puistokäytävät ja levähdyspaikat, leikkipaikat, pysäkkialueet ja tilapäiset liikennejärjestelyt.²⁸ Kату-

²⁴ Helsingin kaupungin esteettömyyslinjaukset, 2012.

²⁵ Tarkastuslautakunnan 1. toimikunnan käynti kaupunkiympäristön toimialalla 25.10.2019.

²⁶ Helsingin kaupungin esteettömyyslinjaukset, 2012.

²⁷ Helsingin kaupungin esteettömyyslinjaukset, 2012.

²⁸ Tarkastuslautakunnan 1. toimikunnan käynti kaupunkiympäristön toimialalla 25.10.2019.

ARVIINTIMUISTIO 29.11.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2019 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

ja puistosuunnittelussa määritellään yksityiskohtaisemmin muun muassa mitoitus, ta-saukset, päällysmateriaalit, rakenteen, varusteet ja niiden sijoitus.²⁹

Asuinympäristö

Esteettömälle asumiselle määritellään laatukriteerit. Asuinympäristön esteettömyyden osalta tehdään yhteistyötä elinkeinoelämän kanssa.³⁰

Palvelut

Esteettömyys huomioidaan monesta saavutettavuuden näkökulmasta. Sähköisiä palveluja kehitetään saavutettaviksi. Joukkoliikenneinformaatiota kehitetään. Kaupungin järjestämät tilaisuudet ovat esteettömiä. Esteettömyystyön seuraamiseksi kehitetään paikkatietopohjainen seurantajärjestelmä.³¹

Esteettömyyttä säätelee rakennuslaki ja -asetus. Vuoden 2018 alusta alkaen maan-käyttö- ja rakennuslain 117 e § määrittelee, että käyttäjäryhmä määrittää, minkälai-nen tavoitetaso esteettömyydelle tulee asettaa. Lisäksi raideliikenteessä on esimer-kiksi EU-tasoista säätelyä. Suurimmilla kunnilla on olemassa lisäksi niin sanotut Top-ten -ohjeet säädösten tulkintaan.³²

Rakennetun ympäristön esteettömyyden lähtökohta on käyttäjälähtöisyys ja yhteis-työ sidosryhmien kanssa. Kaikki esteettömyyteen liittyvät linjaukset, suunnitelmat, ohjeet ja tuotteet on tehty ja testattu yhteistyössä sidosryhmien kanssa. Rakennetun ympäristön mitoituksen perustana on pyörätuolin kääntöympyrä, muussa suunnitte-lussa toimintaa ohjaavat selkeys sekä kompastumis-, putoamis- ja törmäysvaaran estäminen. Käytettävyydessä pyritään ottamaan huomioon myös ikääntyneet, lyhyt-kasvuiset ja lapset (esimerkiksi painava ovi, oven vedin, automaattit). Joissakin tuot-teissa painotetaan erityisesti tietyn käyttäjäryhmän tarpeita, kuten kohokartat näkö-vammaisille.³³

SuRaKu –projektissa määriteltiin ulkoalueille esteettömyystavoitteet. Tavoitetasot olivat erikoistaso ja perustaso. Ulkoalueiden erikoistasoksi määriteltiin kohteet, joissa on kävelykatuja, keskusta-alueet joissa on julkisia palveluita, vammais-, vanhus-, sekä sosiaali- ja terveystalujen alueet, julkisen liikenteen pysäkki- ja terminaali-alueet, leikki- ja liikuntapaikat kaikille asukkaille sekä virkistysalueiden esteettömät reitit. Erikoistasolla esteettömyys tulee arvioida tarkkaan ja ottaa huomioon, kun taas perustason alueilla ei edellytetä erikoisratkaisuja tai täyttä esteettömyyttä.³⁴

²⁹ Tarkastuslautakunnan 1. toimikunnan käynti kaupunkiympäristön toimialalla 25.10.2019.

³⁰ Helsingin kaupungin esteettömyyslinjaukset, 2012.

³¹ Helsingin kaupungin esteettömyyslinjaukset, 2012.

³² Tarkastuslautakunnan 1. toimikunnan käynti kaupunkiympäristön toimialalla 25.10.2019.

³³ Tarkastuslautakunnan 1. toimikunnan käynti kaupunkiympäristön toimialalla 25.10.2019.

³⁴ <https://www.invalidiliitto.fi/esteettomyys/ulkoalue> (luettu 18.7.2019).

ARVIOINTIMUISTIO 29.11.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2019 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Kaupungilla oli vuoden 2019 marraskuussa suunnitteluohjeet esteettömyyden toteutumiselle <https://www.hel.fi/helsinkikaikille/fi> -sivustolla sekä projektipankissa. Ohjeita oltiin päivittämässä koulujen, päiväkotien ja uimahallien osalta. Rakennushankkeeseen ryhtyvän tulee ohjeistaa hankkeen suunnittelijat noudattamaan ohjeita.³⁵

Merkittävin palvelu esteettömyystyössä on ollut 2010 -luvun alusta kehitetty paikkatietopohjainen järjestelmä <http://palvelukartta.hel.fi/>. Palvelukartan avulla kuntalainen voi etsiä esteetöntä reittiä kohteeseen, mikäli sellainen on HSL:n reittitiedoista saatavilla, tai tarkastaa paikan esteettömyystiedot.³⁶ Kansainvälistä tunnustustakin saaneen palvelukartan tiedot tulevat laajasta tietovarastokonaisuudesta, jossa on toimipisteiden perustiedot, esteettömyystiedot, palvelukuvaukset, kenelle palvelu on tarkoitettu sekä organisaatiotiedot koko pääkaupunkiseudulta. Tieto siirtyy rajapintojen kautta muun muassa hel.fi -verkkosivuille, pääkaupunkiseudun palvelukarttaan ja suomi.fi -sivuille.³⁷

Palvelukarttaan liittyvä esteettömyyssovellus sisältää kysymysluettelon seuraaville erityyppisille toimipisteille: asiointipiste, pitempiaikaiseen oleskeluun tarkoitettu tila (koulu, päiväkot), uimahalli, maauimala, kuntosali, monitoimihalli, jäähalli, yleisöväessa, kirkkosali, kappeli, uimaranta, ulkokuntoiluvälineet lähiliikuntapaikassa, kokoustila. Vastausten perusteella muodostetaan esteettömyyslauseet ja esteettömyyden puutelausheet eli kuvaukset paikan esteettömyyden ominaisuuksista. Esteettömyyslauseita voi tarkastella seuraavien profiilien kautta: olen näkövammainen, käytän kuulolaitteita, minun on vaikea erottaa värejä, käytän pyörätuolia, olen liikkumisesteinen, käytän rollaattoria, työnnän rattaita.³⁸

2.1.3. Esteettömyysmittaristo

Vuonna 2009 laadittiin silloisen rakennusviraston johdolla niin sanottu esteettömyysmittaristo. Esteettömyysmittaristo muodostuu sekä lukumäärää tai osuutta kuvaavista mittareista, mutta niissä kuvataan lähinnä tavoitteistoa. Mittariston tarkoituksena oli palvella esteettömyystyön etenemistä sekä kansallisesti että kansainvälisesti.³⁹ Helsingin kaupungin esteettömyyslinjauksissa todetaan, että keskeisimpinä työkaluina esteettömyyden toteutumisen seurannassa toimivat ao. linjaukset ja Helsinki kaikille -projektin ohjausryhmän jo aikaisemmin hyväksymä esteettömyysmittaristo.⁴⁰ Mittaristoa ei ole seurattu sillä tavoin, että siitä voitaisiin saada vuosittaista seurantatietoa, mutta tavoitteiden toteutumista yleensä on seurattu esteettömyystyöryhmässä. Mittaristoa päivitettiin viimeksi vuonna 2018 (liite 2).

³⁵ Tarkastuslautakunnan 1. toimikunnan käynti kaupunkiympäristön toimialalla 25.10.2019.

³⁶ Khs 17.5.2010.

³⁷ Palvelukartta.Esitys vammaisneuvostossa 14.2.2019.

³⁸ Palvelukartta.Esitys vammaisneuvostossa 14.2.2019 ja palvelukartasta vastaavan suunnittelijan sähköpostivastaus 25.9.2019.

³⁹ Esteettömyysmittaristo 7.6.2018.

⁴⁰ Helsingin kaupungin esteettömyyslinjaukset, 2012.

ARVIINTIMUISTIO 29.11.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2019 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Tuoreimman mittariston mukaan kaupunkiympäristön toimialan vastuulla oli ottaa huomioon erikois- ja perustason alueet ja reitit, esteettömien pysäkkien, risteyksien ääniopasteiden, katualueiden tyyppipiirustusten ja esteettömien autopaikkojen seuranta ja yleisillä alueilla esteettömien reittien seuranta. Lisäksi esteettömät puistot ja leikkipuistot tuli saattaa palvelukartalle. Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan tuli päivittää palvelujensa esteettömyystiedot palvelukartalle. Kasvatuksen ja koulutuksen ja sosiaali- ja terveystoimialan tuli päivittää toimipisteiden esteettömyystiedot palvelukartalle. Liikenteessä tuli seurata matalalattiaisten kulkuneuvojen osuutta, saada pysäkit reittioppaaseen ja ottaa käyttöön pysäkki-indeksi. Lisäksi asemien ja terminaalien esteettömyystiedot tuli saada palvelukartalle (HKL, HSL, Satama). Kaupunginkanslian tuli seurata hissillisten kerrostalojen osuutta ja kaikkien toimialojen tuli päivittää kokoustilat palvelukartalle.⁴¹

2.2. Esteettömyyden toteutuminen

Esteettömyysasioiden neuvottelukunta lakkautettiin vuonna 2017 organisaatiouudistuksen yhteydessä. Kansliapäällikkö asetti 20.12.2017 esteettömyystyöryhmän, jonka tehtävänä on muun muassa seurata esteettömyyslinjausten toteutumista, lisätä tietoa esteettömyydestä, koordinoita ja edistää esteettömyystyötä ja tehdä yhteistyötä vammais- ja vanhusneuvoston kanssa.⁴²

Esteettömyysasioiden neuvottelukunta raportoi esteettömyyslinjausten toteutumisesta kaupunginhallitukselle viimeksi vuonna 2016. Sen mukaan suurin osa esteettömyyden yleisistä linjauksista ja painopistealueille asetetuista linjauksista on toteutunut hyvin.⁴³ Vuonna 2017 perustettu esteettömyystyöryhmä on jatkanut esteettömyystyötä kokoontuen neljä kertaa vuodessa. Sen työ on kohdistunut pääasiassa esteettömyyslinjausten edistämiseen ja esteettömyysmittaristoon. Työryhmälle ei ole määritelty raportointitahoa, joten se on seurannut esteettömyysasioita kokouksissaan. Esteettömyystyöryhmä päätti, että se aloittaa raportoinnin toimialojen johdolle vuonna 2019.⁴⁴

Stadin ikäohjelman raportoinnissa 2016 todetaan toimenpiteinä palvelukartan esteettömyystietojen ylläpito ja päivittäminen. Joukkoliikenteen esteettömyysoppaita ja vertaisneuvoja on käytössä, mutta pysäkinimikuulutusten ja pysäkiniminäyttöjen käyttöönotto on viivästynyt. Pysäkkikuulutukset on otettu raitiovaunujen osalta käyttöön vuonna 2018. Arkiaktiivisuutta on tuettu ulkona liikkumisen turvallisuuden parantamisella muun muassa esteettömillä, valaistuilla reiteillä, mutta tätä on tehty paikallisesti eikä systemaattisesti.⁴⁵

⁴¹ Esteettömyysmittaristo 7.6.2018.

⁴² Esteettömyysasiamiehen esihaastattelu 7.5.2019.

⁴³ Helsingin kaupungin esteettömyyslinjausten toteutuminen 2016.

⁴⁴ Esteettömyysasiamiehen esihaastattelu 7.5.2019 ja esteettömyystyöryhmän kokousmuistio 5.12.2018.

⁴⁵ Stadin ikäohjelma. Raportointi vanhusneuvostolle joulukuussa 2016.

ARVIINTIMUISTIO 29.11.2019

Julkisen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2019 (JulKL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

2.2.1. Esteettömyyslinjausten yleisten periaatteiden toteutuminen

Helsingin kaupunki on tehnyt valtakunnallisesti merkittävää esteettömyystyötä ja ollut vaikuttamassa myös kansallisiin ohjeisiin. Vuoden 2016 seurantaraportin mukaan esteettömyyslinjausten yleiset periaatteet ovat toteutuneet pääosin hyvin. Tuolloisessa strategiaohjelmassa esteettömyys mainittiin neljässä kohdassa.⁴⁶ Kaupunkistrategiassa 2017–2020 esteettömyyden käsite mainitaan vain sähköisiin palveluihin liittyen. Sen sijaan käytetään käsitettä toimiva kaupunki. Strategiassa mainitaan yleisellä tasolla erityisesti toimintarajoitteiset ja ikääntyneet.⁴⁷

Vammais- ja vanhusneuvoston haastatteluissa todettiin, että esteettömyyden voidaan ymmärtää olevan ”sisään leivottu” strategiaan useassa kohdassa. Vammaisuutta ei mainita lainkaan. Myös vanhusten näkökulmaa ”täytyy etsimällä etsiä”. Haastatteluissa todettiin, että esteettömyys on kuvattu liian yleispiirteisesti, jotta se ohjaisi toimintaa käytännössä. Vammaisneuvosto kutsui keväällä 2019 kokoukseensa pormestarin keskustelemaan siitä, mitä ”maailman toimivin kaupunki” tarkoittaa käytännössä.⁴⁸

Helsingin vuoden 2016 asumisen ja maakäytön (AM) ohjelmassa esteettömyys mainitaan lähinnä asuntokantaan ja rakentamiseen liittyen viitaten rakentamismääräyskokoelmaan.⁴⁹ Helsingin seudun maakäytön, asumisen ja liikenteen (MAL 2019) – ohjelmassa esteettömyys mainitaan asuntojen uudisrakentamisen ja hissiavustusten yhteydessä.⁵⁰ Esteettömyysasiamies, vammaisneuvosto tai vanhusneuvosto eivät ole olleet mukana ohjelman tekemisessä.⁵¹

Kaupunginhallitukselle vuonna 2016 annetun selvityksen mukaan esteettömyys oli otettu hyvin huomioon toimialojen palvelu- ja toimintastrategioissa.⁵² Kaupunkiympäristön toimialan strategiaan esteettömyys on kirjattu erilliseksi asiaksi, joka ei ole osa muita strategisia hankkeita.⁵³ Sosiaali- ja terveystoimialalla esteettömyys nähdään osana toimintaa. Esimerkiksi sosiaali- ja terveystoimialan palveluverkkosuunnitelmassa vuodelta 2014 korostetaan esteettömyyttä. Vuoden 2019 käyttösuunnitelmassa esteettömyys on esillä, mutta useimmiten siihen viitataan käsitteellä saavutettavuus. Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan toimintasuunnitelmassa vuodelle 2019 todetaan palveluiden saavutettavuudesta, että toimenpiteenä on laatia pitkän aikavälin suunnitteluperiaatteet kulttuurin ja vapaa-ajan olosuhteiden rakentamiseksi muun muassa yhdenvertaisuuden näkökulmasta sekä osallistuminen kärkihankkeisiin liikkumisen ja nuorten syrjäytymisen osalta. Toimialalla on oma yhdenvertaisuus-

⁴⁶ Helsingin kaupungin esteettömyyslinjausten toteutuminen 2016.

⁴⁷ Helsingin kaupunkistrategia 2017–2021.

⁴⁸ Haastattelut vammaisneuvosto 13.8. ja vanhusneuvosto 15.8.2019.

⁴⁹ Kotikaupunkina Helsinki. Asumisen ja siihen liittyvän maankäytön toteutusohjelma 2016.

⁵⁰ MAL 2019. Helsingin seudun yhteistyökokous 28.3.2019.

⁵¹ Haastattelut vammaisneuvosto 13.8. ja vanhusneuvosto 15.8.2019.

⁵² Helsingin kaupungin esteettömyyslinjausten toteutuminen 2016.

⁵³ Haastattelut vammaisneuvosto 13.8. ja vanhusneuvosto 15.8.2019.

ARVIOINTIMUISTIO 29.11.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2019 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

ja osallisuussuunnitelma vuosille 2018–2021, jossa esteettömyys ja saavutettavuus ovat tapa edistää yhdenvertaisuutta.⁵⁴

Strategian kärkihankkeista kiinteistöpoliittisessa ohjelmassa (Khs 24.6.2019 § 485) tavoitellaan kaupungin tilojen terveellisyyttä ja turvallisuutta sekä mainitaan, että esteettömyydestä pidetään huoli. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen suunnitelman mukaisessa liikkumisohjelmassa kannustetaan lisäämään kaikenlaista ja kaikenikäisten liikkumista. Eriarvoisuuden ja vähentämisen ja nuorten syrjäytymisen ehkäisyn projektisuunnitelmassa mainitaan sekä tilojen että pedagoginen esteettömyys että vammaisten lasten ja nuorten kohtaaminen. Kävelykeskusta ja maanalainen kookajakatu -kärkihankkeeseen liittyvä työ on vasta käynnistymässä syksyllä 2019. Helsingin merellisessä strategiassa ”merelliset palvelut ja virkistymismahdollisuudet ovat kaikkien ulottuvilla” on vuosien 2019–2022 toimenpiteenä palvelumuotoilun ulottaminen saaristoon asiakaslähtöisyyden parantamiseksi ja tavoitteena ottaa huomioon kaikessa toiminnassa ja kehittämisessä muun muassa saavutettavuus, palvelujen käytettävyys, esteettömyys ja kävijäturvallisuus.⁵⁵

Esteettömyyttä toteutetaan osana hankkeiden tilausasiakirjoja. Esteettömyysasiamies on mukana hankesuunnitteluvaiheessa ja käy suunnitelmat läpi. Tämä toteutuu ainakin kaupunkiympäristön tilausasiakirjoissa.⁵⁶ Aluerakentamishankkeissa on pystytty edistämään esteettömyyttä esteettömyysohjeiden avulla.⁵⁷

Esteettömyyteen liittyviä koulutuspäiviä on järjestetty 32 kappaletta, osallistujia on ollut noin 1200 ja koulutuspäivien koulutusmateriaalit on saatettu julkisesti saataviksi. Lisäksi on järjestetty kahdeksan verkostoseminaaria, joissa on ollut osallistujia noin 800.⁵⁸ Aiemmin esteettömyysasioista vastanneet yhteyshenkilöt toimialoilla ovat kuitenkin vaihtuneet, joten on havaittavissa, että uutta henkilöstöä ei ole koulutettu ja perehdytetty asiaan. Esteettömyysosaamisessa on siis puutteita. Invalidiliiton Esteettömyyskeskus Eske on kouluttanut helsinkiläisiä kokemosaaajia esteettömyyskartoittajiksi. Heidän osaamisen hyödyntämisestä ei kuitenkaan haastatelluilla ollut tietoa.⁵⁹

Kilpailutuksiin ja eri sopimuksiin on pyritty viemään esteettömyys lähtökohtaisesti.⁶⁰ Kaupunkiympäristön toimialalla tämä toteutuu hyvin esimerkiksi kalusteohjeen osalta. Esteettömyysasiamiehen mukaan vielä rakennusviraston aikaan ennen 1.6.2017 tapahtunutta organisaatiouudistusta jokaisella puitesopimuksen toimitta-

⁵⁴ Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan palvelujen osallisuus- ja yhdenvertaisuussuunnitelma 2018–2021. Kulttuuri- ja vapaa-aika 28.11.2018.

⁵⁵ Helsingin merellinen strategia 2030.

⁵⁶ Haastattelut vammaisneuvosto 13.8. ja vanhusneuvosto 15.8.2019.

⁵⁷ Helsingin kaupungin esteettömyyslinjausten toteutuminen 2016.

⁵⁸ Tarkastuslautakunnan 1. toimikunnan käynti kaupunkiympäristön toimialalla 25.10.2019.

⁵⁹ Esteettömyysasiamiehen, vammaisasiamiehen, suunnittelijan, projektipäällikön ja vammaisneuvoston jäsenen haastattelu 13.8.2019.

⁶⁰ Helsingin kaupungin esteettömyyslinjausten toteutuminen 2016.

ARVIOINTIMUISTIO 29.11.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2019 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

jalla tuli olla valikoimassaan myös esteettömiä tuotteita. Sittemmin tämä ei ole toteutunut yhtä hyvin. Sosiaali- ja terveystoimialan hankinnoissa esteettömyysasiat on otettu hyvin huomioon. Helsingin kaupungin liikenneliikelaitos (HKL) ja Helsingin seudun liikenne (HSL) ovat ottaneet bussien, raitiovaunujen ja metron esteettömyyden hyvin huomioon kilpailutuksissa. Kalustoa on muun muassa testattu vammaisneuvoston edustajien kanssa.⁶¹

Vuoden 2016 raportissa esteettömyysnäkökulman katsottiin toteutuneen kaupungin kehittämishankkeissa.⁶² Vanhusneuvoston jäseniä on mukana työryhmässä uuden Stadin ikäohjelman valmistelussa. Esteettömyystyöryhmä on myös osallistunut työhön kommentoimalla toimialojen toimenpiteitä. Vammaisneuvosto katsoi, ettei ikään-tyneiden vammaisten näkökulma ja esteettömyys ole tullut huomioiduksi riittävästi.⁶³ Uuden strategian mukaisessa liikkumisohjelmassa on otettu huomioon vanhus- ja vammaisneuvoston sekä esteettömyystyöryhmän näkemykset perustamalla alatyöryhmä.⁶⁴ Esteettömyysasiamies on ollut mukana maanalaisen kokoojakadun alatyöryhmässä. Kaupunkiin on perustettu saavutettavuustyöryhmä, joka ohjaa ja opastaa saavutettavuusasioissa kaupunkitasolla. Tuoreen digitalisaatio -ohjelman muutostöimiston ohjaukseen on perustettu saavutettavuustyöryhmä.⁶⁵

Esteettömyysyhteistyötä on tehty kaupungin sisällä, pääkaupunkiseudulla, valtion kanssa ja valtakunnallisesti, erityisesti ympäristöministeriön kanssa, mutta myös kansainvälisesti.⁶⁶ Vammais- ja vanhusneuvoston haastattelun mukaan erityisesti viimeisen 10 vuoden aikana esteettömyyden edistämiseksi on tehty paljon työtä ja esteettömyys on parantunut, mutta aivan viime vuosina kehitys ei ole ollut vain positiivista. Eri tahojen välisen yhteistyön edistäminen on jäänyt esteettömyysasiamiehen vastuulle. Toimialojen yhteistyö esteettömyysasioissa, vastuu esteettömyyden edistamisestä ja toteutumisen seuranta on aiempaa vähäisempää.⁶⁷

Esteettömyysasiamiehen, vammaisasiamiehen, suunnittelija, projektipäällikön ja vammaisneuvoston jäsenen haastattelun mukaan esteettömyyslinjausten yleiset periaatteet eivät ole ajan tasaiset siinä mielessä, että esteettömyyttä ei ymmärretä asiakkaan näkökulmasta. Suunnittelu, rakentaminen, palvelutuotannon kehittäminen ynnä muut sellaiset tehdään edelleen organisaatiolähtöisesti. Tämän osoittaa se, että

⁶¹ Haastattelut vammaisneuvosto 13.8. ja vanhusneuvosto 15.8.2019.

⁶² Helsingin kaupungin esteettömyyslinjausten toteutuminen 2016.

⁶³ Vammaisneuvoston kokousmuistio 7/20.11.2018.

⁶⁴ www.helsinkiliikkuu.fi (luettu 22.7.2019)

⁶⁵ Esteettömyysasiamiehen, vammaisasiamiehen, suunnittelijan, projektipäällikön ja vammaisneuvoston jäsenen haastattelu 13.8.2019 ja palvelukarttatyöstä vastaavan suunnittelijan sähköpostivastaus 25.9.2019..

⁶⁶ Helsingin kaupungin esteettömyyslinjausten toteutuminen 2016.

⁶⁷ Vammaisasiamiehen sähköpostivastaus 19.8.2019.

ARVIOINTIMUISTIO 29.11.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2019 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

kaupungin suunnittelu, osallistumisjärjestelmät, palautejärjestelmä ynnä muut sellaiset toimivat niin sanotun normaalikäyttäjän ehdoilla, jonka tulee esimerkiksi kyetä käyttämään sähköistä järjestelmää ja internetiä.⁶⁸

2.2.2. Esteettömyyslinjausten toteutuminen painopistealueilla

Kaavoitus

Esteettömyyskriteerit on otettu käyttöön kaavoituksessa. Kaavaselostukseen on lisätty kohta esteettömyydelle. Uusilla kaava-alueilla määritellään ne alueet, reitit ja kohteet, joilla edellytetään esteettömyyden erikoistasoja. Esteettömyyden tavoitetasot otetaan myös huomioon kaavamuuksissa ja täydennysrakentamisessa. Kun tehdään tilavarauksia julkisille palvelutoiminnoille, ne pyritään sijoittamaan esteettömyysnäkökohdat huomioon ottaen ja julkisten liikenteen varrelle. Liikkumisesteisten ja saattoliikenteen pysäköintipaikkojen riittävä mitoitus määritellään asemakavassa.⁶⁹

Haastattelujen mukaan kaavoitus ei kuitenkaan aina ota huomioon esteettömyyttä, jos kaavat tehdään pienissä paloissa. Tällöin saattavat korostua yksittäisten suunnittelijoiden näkemykset, joista esteettömyys saattaa puuttua. Esteettömyysasiamiehen mukaan siinä vaiheessa, kun alueelliset esteettömyyssuunnitelmat (viimeisin Pasiassa vuonna 2009) yhdistettiin aluesuunnitelmiin, esteettömyyden näkökulma on vähentynyt selkeästi. Vammaisneuvosto kartoitti alueellisissa esteettömyyssuunnitelmissa myös käyttäjäpalautetta, joten sitä ei nyt saada.⁷⁰

Joukkoliikenteen pysäkkien suunnittelussa otetaan huomioon yhteyksien esteettömyys palvelupisteisiin. Vaihtomahdollisuus pyritään varmistamaan liikennevälineestä toiseen. Pysäkkialueiden mitoituksessa otetaan huomioon esteettömyys ja kunnossapito, pysäkkien tyyppiirustuksia on päivitetty vuosina 2014–2016. Busseista on matalalattiaisia lähes 100 prosenttia, raitiovaunuista 85 prosenttia, metrossa 100 prosenttia ja lähijunissa 77 prosenttia. Vammaisjärjestöt ovat olleet mukana niin sanotuissa käytettävyysskatselmuksissa. Uusilla kaava-alueilla kadut pyritään sijoittamaan niin, että kaltevuudet eivät ylitä sallittua erikois- tai perustasoa. Lumen kasaamiseen pyritään varaamaan tila.⁷¹

Liikennesuunnitelmissa käytetään katualueita koskevia tyyppiirustuksia ja tarkistetaan esteettömyyden taso. Jalankulku ja pyöräily pyritään aina erottamaan toisistaan. Näkövammaisten ääniopasteita on lisätty liikennevaloristeysten suojateille vuosittain

⁶⁸ Esteettömyysasiamiehen, vammaisasiamiehen, suunnittelijan, projektipäällikön ja vammaisneuvoston jäsenen haastattelu 13.8.2019.

⁶⁹ Helsingin kaupungin esteettömyyslinjausten toteutuminen 2016.

⁷⁰ Esteettömyysasiamiehen, vammaisasiamiehen, suunnittelijan, projektipäällikön ja vammaisneuvoston jäsenen haastattelu 13.8.2019.

⁷¹ Helsingin kaupungin esteettömyyslinjausten toteutuminen 2016.

ARVIINTIMUISTIO 29.11.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2019 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

siten, että kohteet valitaan yhteistyössä Helsingin ja Uudenmaan näkövammaiset ry:n kanssa⁷²

Vammais- ja vanhusneuvoston edustajien arvion mukaan reittien tilanne on huomattavasti parantunut parinkymmenen viime vuoden aikana. Esteettömyystyössä erikois- ja perustason reitit on määritelty koko kaupungin tasolla ja vakituisten reittien osalta tilanne on hyvä. Sen sijaan tilapäisratkaisut esimerkiksi useissa katuremonteissa eivät ole olleet esteettömiä. Hämeentien rakentamisessa tähän on kiinnitetty aiempaa enemmän huomiota. Tämä toimintatapa on saanut erittäin kiittävää palautetta ja toimintatapaa on tarkoitus laajentaa muillekin työmaille jatkossa.⁷³

Vuoden 2018 alussa esteettömyystyöryhmä asetti tuon vuoden tavoitteekseen esteettömien autopaikkojen ja ääniopastettujen risteysten saamista palvelukartalle ja vuodelle 2019 pyöräilyn edistämisen, reittioppaan profiloinnin ja pysäkkietojen säännöllisen muutostöiden päivityksen HKL:n ja Staran yhteistyönä.⁷⁴ Haastattelussa todettiin, että yhteyshenkilöiden vaihtuminen on johtanut yhteistyön vähenemiseen esimerkiksi vammaisjärjestöjen kanssa, jolloin heidän äänensä ei tule riittävästi otetuksi huomioon päätöksenteossa.⁷⁵

Rakennukset

Tarveselvitysvaiheessa rakennusluvan liitteeksi laaditaan suuremmissa kohteissa sekä kaupungin omissa kohteissa usein pääsuunnittelijan esteettömyyselvitys rakennusluvan saamiseksi. Tällaisia kohteita ovat liikenneterminaalit ja -asemat, keskustakorttelit, avoimet julkiset rakennukset, erilaiset palvelukeskukset mukaan lukien kaupalliset keskukset, palvelutalot ja ryhmäkodit. Hankesuunnitteluvaiheessa niin sanotut viitesuunnitelmat tarkistutetaan ja hyväksytetään kaupungin esteettömyysasiamiehellä. Perusparannushankkeissa saatetaan teettää esteettömyyskartoitus. Niin sanotun ennakkoneuvottelun lisäksi esteettömyydestä voidaan järjestää erillinen neuvottelu, esimerkkinä Finlandia-talo. Hankkeen muutossuunnitelmat tulee hyväksyttää rakennusvalvonnassa.⁷⁶ Kaupungin tontinluovutusehdoissa edellytetään, että hanke noudattaa hankkeelle annettua rakennuslupaa ja muita viranomaislupia, jotka käsittävät myös esteettömyysvaatimukset.⁷⁷ Esteettömyysasiamiehen mukaan nämä toteutuvat varsin hyvin.⁷⁸

Rakennushankkeeseen ryhtyvä on vastuussa esteettömyydestä. Pääsuunnittelija huolehtii siitä, että aiottu esteettömyys toteutuu ja kirjaa asian loppukatselmuksen

⁷² Helsingin kaupungin esteettömyyslinjausten toteutuminen 2016.

⁷³ Haastattelut vammaisneuvosto 13.8. ja vanhusneuvosto 15.8.2019 ja esteettömyysasiamiehen sähköpostivastaus 26.11.2019..

⁷⁴ Helsinki kaikille. Esteettömyystyöryhmä 1.1.2018.

⁷⁵ Esteettömyysasiamiehen, vammaisasiamiehen, suunnittelijan, projektipäällikön ja vammaisneuvoston jäsenen haastattelu 13.8.2019.

⁷⁶ Tarkastuslautakunnan 1. toimikunnan käynti kaupunkiympäristön toimialalla 25.10.2019.

⁷⁷ Helsingin kaupungin esteettömyyslinjausten toteutuminen 2016.

⁷⁸ Haastattelut vammaisneuvosto 13.8. ja vanhusneuvosto 15.8.2019.

ARVIOINTIMUISTIO 29.11.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2019 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

tarkastusasiakirjaan. Osassa suurimmista hankkeista on ollut esteettömyyden loppukatselmuskierros. Tällaisia on tehty keskustakirjasto Oodissa ja kauppakeskuksissa Triplassa ja Redissä. Hankkeissa saattaa toimia myös esteettömyystyöryhmä, kuten Oodissa, Triplassa ja Helsingin yliopiston Kaisa-talossa. Suurissa hankkeissa voidaan tehdä esteettömyyskatselmuksia myös hankkeen eri vaiheissa, kuten Jakomäen uimahallissa, Oodissa, Triplassa ja Redissä.⁷⁹

Haastatteluissa todettiin, että koska esteettömyysasiamies ei ole mukana loppukatselmuksessa, tuloksena on voinut olla muuta kuin se, mitä on esteettömyyden osalta suunniteltu. Valtakunnalliset rakennusmääräykset ovat hyvin yleispiirteisiä esteettömyyden osalta. Niissä esimerkiksi näkö- ja kuulovammaisten näkökulma on otettu huomioon vain yleispiirteisesti, uudessa esteettömyysasetuksessa mainittuja induktiosilmikoita lukuun ottamatta. Helsingin kaupungin omat esteettömyyteen liittyvät ohjeet ovat valtakunnallista tarkempia. Kaupungin rakennusvalvonta ei kuitenkaan voi vaatia, että rakennusluvan saadakseen tulisi tehdä enemmän kuin rakennusmääräykset vaativat, vaan se voi vain suositella parempaa esteettömyyttä.⁸⁰

Toteutuksen ristiriitaisuutta osoittaa esimerkiksi Kalasataman terveys- ja hyvinvointikeskuksen valmistuminen: vaikka itse rakennus on esteetön, sinne joutui kulkemaan rakennustyömaan (kauppakeskus Redi) läpi, joka oli esteellinen. Kaupungintalon aulan remontin yhteydessä ei huomioitu kaikkia esteettömyysasiamiehen esiin nostamia parannusehdotuksia, minkä johdosta tilojen esteettömyys ei toteudu täysin.⁸¹

Tilahankkeissa esteettömyystavoitteet ovat osa tarveselvitystä, hankesuunnittelua ja suunnittelua ja ne sisältyvät urakka-asiakirjoihin. Esteettömyysasiamies on onnistuneesti mukana tarveselvitysten ja hankesuunnitelmien laadinnassa.⁸² Vuoden 2016 selvityksen mukaan kaikissa hallintorakennuksissa ei vielä ole esteetöntä sisäänkäyntiä. Vuonna 2015 kaupungin silloisen tilakeskuksen kaikki uudisrakennukset oli suunniteltu esteettömiksi. Perusparannuksissa esteettömyys pyritään toteuttamaan mahdollisimman monessa tilassa. Kuuloesteettömyyttä on toteutettu asentamalla induktiosilmukoita⁸³ palvelutilojen sali- ja kokoontumistiloihin.⁸⁴ Kuuloesteettömyys on edennyt aiottua hitaammin. Esteettömyysasiamiehen mukaan joskus jopa tilaan ei asenneta sellaisia, vaikka se on suunnitelmassa, tai kukaan ei tarkasta asentamista tai toimivuutta.⁸⁵

Vuoden 2018 alussa esteettömyystyöryhmä asetti tavoitteekseen palvelukartassa olevan kartoitustiedon hyödyntämisen edistämisen suunnittelussa, ylläpidossa ja perusparannuksissa, palvelukartan täydentämisen puuttuvilta osin sekä esteettömyys-

⁷⁹ Tarkastuslautakunnan 1. toimikunnan käynti kaupunkiympäristön toimialalla 25.10.2019.

⁸⁰ Haastattelut vammaisneuvosto 13.8. ja vanhusneuvosto 15.8.2019.

⁸¹ Haastattelut vammaisneuvosto 13.8. ja vanhusneuvosto 15.8.2019.

⁸² Haastattelut vammaisneuvosto 13.8. ja vanhusneuvosto 15.8.2019.

⁸³ Induktiosilmukka siirtää mikrofoniin puhutun äänen suoraan kuulokojeeseen tai implanttiiin.

⁸⁴ Helsingin kaupungin esteettömyyslinjausten toteutuminen 2016.

⁸⁵ Haastattelut vammaisneuvosto 13.8. ja vanhusneuvosto 15.8.2019.

ARVIINTIMUISTIO 29.11.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2019 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

lausuntomallin laadinnan Vuonna 2019 kohteena oli rakennusten esteettömyys omaisuuden hallinnassa, joka käsitti palvelukartan raporttien hyödyntämistä ja tilastointia, esimerkiksi esteettömien wc:den ja asiakaspalveluissa olevien induktiosilmukoiden kattavuudet.⁸⁶

Yleiset alueet

Aluesuunnitelmissa tarkistetaan esteettömyyden erikois- ja perustason reitit ja reittiverkostoa täydennetään tarvittaessa, mikäli esteettömyydessä on puutteita. Katujen ja reittien esteettömyyden tavoitetaso kirjataan jo hankeohjelmassa. Kulkureittien katkeamattomuus varmistetaan verkostosuunnittelulla, jossa on mukana eri toimialat.⁸⁷ Alueellisissa esteettömyyssuunnitelmissa esitetyistä toimenpiteistä oli vuonna 2019 puolessa välissä toteutunut 70 prosenttia.⁸⁸

Vanhusneuvoston haastattelun mukaan kaupungissa on toteutettu pyöräilyn edistämistä onnistuneesti. Myös punainen huomioväri pyörätiessä on hyvä asia. Reittien ja pyöräteiden katkeamattomuus ei kuitenkaan toteudu, vaan se on erittäin vaihtelevaa ja aluekohtaista. Myös opastuksissa on puutteita. Pyöräteillä ajetaan ikäihmisten mielestä liian kovaa, lisäksi sähköpotkulaudat jalkakäytävillä aiheuttavat pelkoa ja vaaratilanteita.⁸⁹

Katujen ja reittien talvikunnossapidossa on nostettu hoitoluokkaa esteettömiksi luokitelluilla reiteillä ja ohjeistettu tuottajia. Esteettömyysvaatimukset on esitetty ylläpidon niin sanotuissa tuotekorteissa. Vuoden 2016 raportissa todettiin, että pysäkkien talvikunnossapitoon tulee kiinnittää huomiota.⁹⁰ Haastattelujen mukaan talvikunnossapidossa on jatkuvia esteettömyysongelmia lumiaurojen kasaamien vallien ja liukauden takia. Esteettömyysasiamiehen mukaan kaupungin rakentamispalvelun (Stara) kanssa on sovittu, mitkä reitit erityisesti pidetään kunnossa. Ongelmia tuottaa lähinnä tiedotus.⁹¹

Erikoistason esteettömäksi määritellyt leikkipuistot toteutetaan ja varmistetaan erikoistason kriteereitä noudattaviksi. Myös puistosuunnitelmiin kirjataan, ovatko ne erikois- vai perustasoa ja otetaan esteettömyys ja sen parantaminen huomioon kaikissa peruskorjaushankkeissa. Alueellisissa lähiliikuntapaikoissa on toteutettu esteettömyyskartoitus 2015, mutta sen tulokset olivat monitulkintaisia. Liikunta-alueissa on myös erikoistason liikunta-alueita.⁹² Vaikka ulkoilualueiden ja ulkoliikuntavälineiden esteettömyyttä on parannettu, niitä ei kuitenkaan ole saatavilla kaikilla alueilla.⁹³

⁸⁶ Helsinki kaikille. Esteettömyystyöryhmä 1.1.2018.

⁸⁷ Helsingin kaupungin esteettömyyslinjausten toteutuminen 2016.

⁸⁸ Esteettömyystyöryhmän kokousmuistio 5.6.2019.

⁸⁹ Vanhusneuvoston haastattelu 15.8.2019.

⁹⁰ Helsingin kaupungin esteettömyyslinjausten toteutuminen 2016.

⁹¹ Vanhusneuvoston haastattelu 15.8.2019.

⁹² Helsingin kaupungin esteettömyyslinjausten toteutuminen 2016.

⁹³ Vanhusneuvoston haastattelu 15.8.2019.

ARVIOINTIMUISTIO 29.11.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2019 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Yleisten alueiden (työmaat, terassit, tapahtumat) lupaehtoja on tarkistettu esteettömyyden osalta. Jalankulkua haittaavat mainostelineet pyritään poistamaan siten, että mainosteline saa ulottua korkeintaan 0,8 metrin etäisyydelle liikkeen seinästä.⁹⁴ Yleisten alueiden valaistukseen on kiinnitetty erityistä huomiota, joten siinä on onnistuttu. Myös mainostaulujen sijoittamiseen liittyviä ohjeita on alettu vähitellen noudattaa.⁹⁵

Kaupungin järjestämien tilaisuuksien esteettömyys on toteutunut osittain.⁹⁶ Silti varsinkin suurten tapahtumien osalta esteettömyys on viime aikoina kehittynyt hyvään suuntaan.⁹⁷

Esteettömyystyöryhmä asetti vuoden 2018 tavoitteekseen edistää leikkipuistojen esteettömyyttä ja vuoden 2019 tavoitteekseen katujen, puistojen, talvikunnossapidon ja tilapäisten liikennejärjestelyjen esteettömyyden edistämisen.⁹⁸ Erikoistason esteettömille leikkipuistoille on kriteerit jotka on tarkoitus viedä palvelukartalle vuonna 2020.⁹⁹

Asuin ympäristö

Asuin ympäristön esteettömyystavoitteet kirjataan tilaajan ja tuottajan välisiin suunnitelma-asiakirjoihin. Peruskorjauskohteissa päätetään tapauskohtaisesti esteettömyyttä parantava taso.¹⁰⁰ Esteettömyystyöryhmän tavoitteena vuonna 2018 oli parantaa asuinrakennusten ja asunnon muutostöiden esteettömyyttä siten, että sovi taan siihen liittyvistä vastuista, osallistua Esteetön rakennus ja ympäristö -julkaisun päivittämiseen. Esteettömyysasiamiehen mukaan ongelma on lähinnä se, että esteettömyys ei toteudu yhtäaikaaisesti asunnoissa ja sen ympäristössä: rakennus voi olla esteetön, mutta kadut sellaisessa kunnossa, ettei rakennukseen pääse esimerkiksi pyörätuolilla. Esteettömyysasiamiehellä ei ole mandaattia vaatia yksityisiin taloyhtiöihin luiskia tai hissiä, jos taloyhtiö ei ole asiasta kiinnostunut.¹⁰¹ Helsingin kaupungin esteettömyyslinjauksia ollaan päivittämässä.¹⁰²

Palvelut

⁹⁴ Helsingin kaupungin esteettömyyslinjausten toteutuminen 2016.

⁹⁵ Esteettömyysasiamiehen, vammaisasiamiehen, suunnittelijan, projektipäällikön ja vammaisneuvoston jäsenen haastattelu 13.8.2019.

⁹⁶ Helsingin kaupungin esteettömyyslinjausten toteutuminen 2016.

⁹⁷ Esteettömyysasiamiehen, vammaisasiamiehen, suunnittelijan, projektipäällikön ja vammaisneuvoston jäsenen haastattelu 13.8.2019.

⁹⁸ Helsinki kaikille. Esteettömyystyöryhmä 1.1.2018.

⁹⁹ Esteettömyystyöryhmän kokousmuistio 5.6.2019.

¹⁰⁰ Helsingin kaupungin esteettömyyslinjausten toteutuminen 2016.

¹⁰¹ Esteettömyysasiamiehen, vammaisasiamiehen, suunnittelijan, projektipäällikön ja vammaisneuvoston jäsenen haastattelu 13.8.2019.

¹⁰² Tarkastuslautakunnan 1. toimikunnan käynti kaupunkiympäristön toimialalla 25.10.2019.

ARVIINTIMUISTIO 29.11.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2019 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Kaupunki on ollut edelläkävijä ja testaaja valtakunnallisissa esteettömyyteen liittyvissä palveluissa, esimerkiksi kehittämässä esteettömyyteen liittyviä symboleita. Kaupungin eri toimialojen palveluissa on ollut tarkoituksena, että seuraavien osa-alueiden esteettömyystiedot löytyvät palvelukartalta: asiointipiste, pitempiäikäiseen oleskeluun tarkoitettu tila (koulu, päiväkotia), uimahalli, maauimala, kuntosali, monitoimihalli, jäähalli, yleisöväessa, kirkkosali, kappeli, uimaranta, ulkokuntoiluvälineet lähi-liikuntapaikassa ja kokoustilat. Toimipisteiden, kuten esimerkiksi päiväkotien, on itse tuotettava esteettömyystietonsa. Palvelukartalle tehtiin käytettävyytstutkimus loppuvuonna 2018, jonka tulosten avulla sitä alettiin kehittää.¹⁰³

Myös pysäkkien esteettömyystietoja on otettu käyttöön Palvelukartta -sovelluksessa, jos niitä saadaan HSL:n rajapinnan kautta. Pysäkkikuulutuksia on lisätty erityisesti raitiovaunuihin, seuraavaksi vuorossa ovat bussit. HKL on parantanut opastusta esteettömiin reitteihin asemilla.¹⁰⁴ Kaikkien pysäkkien esteettömyystietoja ei kuitenkaan ole saatu palvelukartalle eikä pysäkkejä korjattua tyyppiirustuksen mukaisiksi. Vaikka joukkoliikenteessä on edistetty kaluston ja melko hyvin pysäkkien ja reittien esteettömyyttä, esteettömyystiedon saanti esimerkiksi HSL:n reittioppaasta ei toteudu.¹⁰⁵

Joukkoliikenneinformaation esteettömyyttä on kehitetty siten, että HSL:n reittioppaassa on kohta ”näytä esteettömyystieto” ja ”esteetön pysäkki”. Palvelu on kuitenkin niin vaikeasti löydettävissä, että tarvittavaa tietoa ei ole helppo käyttää.¹⁰⁶ Haastattelujen mukaan HSL:n reittiopas ei toimi hyvin. Se ei esimerkiksi toimi ruudunlukijalla, jolloin näkövammaisen ei kykene käyttämään tietoa. Tämä johtuu siitä, että HSL tulkitsee sen karttapalveluksi. HSL on tehnyt palvelusta saavutettavuusselvityksen 11/2019, joten toimenpiteitä on odotettavissa. Vammaisasiamiehen mukaan tällöin pitäisi kuitenkin tarjota vaihtoehtoinen saavutettava palvelu. Osa ikääntyneistä ei käytä reittiopasta, jolloin jatkoyhteyksistä tulisi olla tietoa pysäkillä olevalla selkeällä kartalla. Muutoinkin todettiin, että kaikilla ei ole internetiä käytössään, jolloin tietoa tulisi olla saatavilla myös muulla tavoin.¹⁰⁷

Vanhusneuvoston edustajat toivoivat, että lähibusseja tehtäisiin tunnetummaksi ja että ne toimivat jatkossakin. Lisäksi tarvittaisiin tietoa niiden aikatauluista.¹⁰⁸

Vuoden 2018 alussa esteettömyystyöryhmä asetti tavoitteekseen saavutettavuusdirektiivin kaupunkitasoisen toimeenpanon. Vuonna 2019 tavoitteena oli myös koulutuspäivän järjestäminen kuuloesteettömyydestä, tekstiviestiajanvarauksen mahdol-

¹⁰³ Palvelukartta. Esitys vammaisneuvostossa 14.2.2019.

¹⁰⁴ Palvelukartta. Esitys vammaisneuvostossa 14.2.2019.

¹⁰⁵ Esteettömyysasiamiehen, vammaisasiamiehen, suunnittelijan, projektipäällikön ja vammaisneuvoston jäsenen haastattelu 13.8.2019 ja vammaisasiamiehen sähköpostivastaus 19.8.2019 ja 27.8.2019.

¹⁰⁶ Helsingin kaupungin esteettömyyslinjausten toteutuminen 2016.

¹⁰⁷ Esteettömyysasiamiehen, vammaisasiamiehen, suunnittelijan, projektipäällikön ja vammaisneuvoston jäsenen haastattelu 13.8.2019 ja vammaisasiamiehen sähköpostivastaus 19.8.2019.

¹⁰⁸ Vanhusneuvoston haastattelu 15.8.2019.

ARVIINTIMUISTIO 29.11.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2019 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

listaminen kuulovammaisille ja henkilöille, joille puheen tuottaminen on vaikeaa, edistää puhuvien kosketusnäyttöjen käyttöönottoa ja laatia opas tilaisuuksien esteettömyydestä.¹⁰⁹ Koulutuspäivä induktiosilmukoista oli kesäkuussa 2019 ja opasta oltiin tekemässä marraskuussa 2019.¹¹⁰

Palvelukartta on toiminut kymmenen vuoden ajan. Se on saatavilla kolmella eri kielellä ja seitsemällä erilaisella profiililla¹¹¹. Palvelukartta on tarkoitus uusida vuoden 2019 aikana kokonaan vastaamaan saavutettavuusvaatimuksia siten, että se tulee toimimaan useimmilla lukulaitteilla. Uusi versio palvelukartasta on tarkoitus valmistua vuoden 2019 loppuun mennessä.¹¹²

Helsinki on voittanut Smart Tourism -kilpailun, johon liittyi esteettömyysosio. Haastattelussa todettiin, että esteettömyyttä ei ole osattu hyödyntää kaupungin markkinoinnissa. Myös European Access City Award -kilpailun toinen sija ei ole noussut esille kaupungin markkinoinnissa. Esteettömyys ja siihen liittyvä palvelukarttasovellus olisi hyvä markkinointiväline kaupungille.¹¹³

2.2.3. Esteettömyysmittareiden osoittama kehitys

Esteettömyysmittaristo on ollut voimassa 2010, mutta haastattelussa tuli ilmi, että tietoa esteettömyyden kehityksestä mittariston valossa ei ole järjestelmällisesti kerätty. Tiedon keräämistä hankaloittaa se, että toimialoilla ei ole asiasta vastaavia tahoja tai keräämiseen ei ole resursseja. Usea mittari kuvaa tavoitetta, jonka mukaan toimipisteiden esteettömyystietoineen tulisi olla näkyvillä palvelukartalla.

Kesällä 2019 esteettömyystyöryhmä teki katsauksen palvelukartan raporttien hyödynnettävyyteen ja ajantasaisuuteen. Palvelukartalla ei vielä ollut esteettömien raitiovaunupysäkkien lukumäärää. Ääniohjatut suojatiet ja esteettömät autopaikat kadunvarrella sen sijaan löytyvät paikkatiedosta. Esteettömien bussipysäkkien määrä ja mittaaminen ovat vielä tekemättä. Esteettömien reittien kriteereitä ollaan tarkentamassa. Esteettömyystavoitteiden toteuttamisessa on eniten työtä kaupunkiympäristön toimialalla. HSL:n tiedot puuttuvat myös. Puutteellisia ovat myös teattereiden, konserttisalien ja satamien laivaterminaalien esteettömyystiedot.¹¹⁴

Palvelukartan raporttien tiedot ovat erittäin kattavat – tietoja on muun muassa toimijoiden kynnyksistä, mutta vaikuttaa siltä, että toimialoilla ei olla kiinnostuneita hyö-

¹⁰⁹ Helsinki kaikille. Esteettömyystyöryhmä 1.1.2018.

¹¹⁰ Esteettömyystyöryhmän kokousmuistio 5.6.2019.

¹¹¹ kuulolaitteen käyttäjä, näkövammainen, vaikea erottaa värejä, pyörätuolin käyttäjä, rollaattorin käyttäjä, liikkumisesteinen, työnnän rattaita/lastenvaunuja.

¹¹² Esteettömyysasiamiehen, vammaisasiamiehen, suunnittelijan, projektipäällikön ja vammaisneuvoston jäsenen haastattelu 13.8.2019 ja palvelukartasta vastaavan suunnittelijan sähköpostivastaus 25.9.2019.

¹¹³ Esteettömyysasiamiehen, vammaisasiamiehen, suunnittelijan, projektipäällikön ja vammaisneuvoston jäsenen haastattelu 13.8.2019.

¹¹⁴ Esteettömyystyöryhmän kokousmuistio 5.6.2019.

ARVIOINTIMUISTIO 29.11.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2019 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

dyntämään palvelukartan tietoja esteettömyydestä esimerkiksi asiakkaiden suuntaan. Toimialoilla ei ole myöskään nimetty sellaisia yhteyshenkilöitä, jotka voisivat vastata esteettömyysasioista käytännössä. Esimerkiksi tällä hetkellä on merkitty esteettömiksi wc-tiloja, jotka eivät oikeasti ole esteettömiä, tai lasiovista puuttuu kontrastimerkinnot. Toimialoilla ei ole asiakkaiden yhteydenottoa varten henkilöä, joilta voi varmistaa tilan, reitin tai palvelun esteettömyyden. Esteettömyystietojen päivittämisen tilanne on tällä hetkellä tyydyttävä. Kysymys on myös tahtotilasta, sillä esimerkiksi kun nuorisopalveluissa tilojen esteettömyyden ilmoittamisesta tehtiin tulospalkkiotavoite, kaikkien palveluun liittyvien tilojen esteettömyystiedot päivitettiin ja lisättiin palvelukartalle.¹¹⁵

Kaupungin esteettömyysryhmän toiminta nähtiin tärkeäksi, mutta sillä ei ole koettu olevan riittävästi päätösvaltaa ja toimintavaltuuksia esteettömyyden parantamiseksi eri toimialoilla varsinkaan, jos toimiala ei ole konkreettisesti sitoutunut esteettömyyden edistämiseen ja valtuuttanut tehtävää kenellekään.¹¹⁶

2.3. Kokoavat havainnot

2.3.1. Vastaukset arvioinnin osakysymyksiin

Arvioinnin ensimmäinen osakysymys oli, ovatko esteettömyyden yleiset toimintaperiaatteet toteutuneet. Rakennetun ympäristön esteettömyys on strategian tavoitteisiin ja sen kärkihankkeisiin sisäänrakennettuna ja osana useimpien toimialojen keskeisiä linjauksia.

Strategia on kuitenkin varsin yleispiirteinen ohjatakseen toimintaa, jolloin esteettömyyteen liittyvä työ on toimialojen vastuulla. Useissa keskeisissä kärkihankkeissa kuullaan vammais- ja vanhusneuvoston ja esteettömyys- ja vammaisasiamiehen näkökulmia, mutta joissakin näkökulma voi olla melko kevyt. Esteettömyyden edistäminen saatetaan mieltää vielä normaalista toiminnasta erillisenä asiana. Eri tahoilla tehdään tällä hetkellä päällekkäistä tai tiiviisti toisiinsa liittyvää työtä, sillä esteettömyys liittyy myös saavutettavuuden ja yhdenvertaisuuden edistämiseen. Esteettömyyttä on edistetty aktiivisesti vielä vuoden 2010 -luvun puolivälissä, mutta ihan viime vuosina tilanne on huonontunut. Eri toimialojen esteettömyyden yhteyshenkilöt ovat vaihtuneet eikä uusia ole perehdytetty tehtävään tai esteettömyyden edistämistä ei ole annettu kenenkään vastattavaksi, joten esteettömyyteen liittyvä osaaminen on heikentynyt.

Arvioinnin toinen osakysymys oli, ovatko esteettömyyslinjaukset toteutuneet esteettömyyden painopistealueilla (kaavoitus ja liikennesuunnittelu, rakennukset, yleiset

¹¹⁵ Esteettömyysasiamiehen, vammaisasiamiehen, suunnittelijan, projektipäällikön ja vammaisneuvoston jäsenen haastattelu 13.8.2019.

¹¹⁶ Esteettömyysasiamiehen, vammaisasiamiehen, suunnittelijan, projektipäällikön ja vammaisneuvoston jäsenen haastattelu 13.8.2019.

ARVIINTIMUISTIO 29.11.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2019 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

alueet, asuinympäristö ja palvelut). Kysymykseen voidaan vastata kyllä, joskin kehitettävää vielä on.

Kaupungilla on valtakunnallista tasoa yksityiskohtaisempi esteettömyysohjeistus, joka ohjaa kaavoitusta, aluesuunnittelua ja rakentamista ja jota noudatetaan suhteellisen hyvin. Kaavoitusta, rakentamista ja kunnossapitoa saatetaan kuitenkin toteuttaa osissa tai vaiheittain, jolloin kokonaisuudesta ei seuraa esteettömyyttä. Kaupungissa saatetaan myöntää rakennuslupia valtakunnallisten säädösten mukaan sivuuttaen omat esteettömyysohjeet. Esteettömyysasiamies on varsin hyvin mukana erilaisten hankkeiden selvitys- ja valmisteluvaiheessa. Keskeisin ongelma rakennetun ympäristön osalta liittyy siihen, että esteettömyyttä ei tarkasteta hankkeen valmistumisvaiheessa, jolloin esteettömyys ei välttämättä toteudu. Liikennesuunnittelussa on käytössä tyyppi- ja katujen ja reittien esteettömyys on parantunut. Yleisten alueiden, kuten puistojen ja leikkipaikkojen esteettömyyden tavoitetasot on määritetty, mutta tavoitteisiin ei vielä ole päästy. Esteettömyyteen liittyviä puutteita on vielä yleisten alueiden talvikunnossapidossa ja tilapäisissä ratkaisuuksissa, kuten katujen korjaustöissä. Yleisten alueiden valaistuksessa on edistytty ja kaupungin tapahtumien esteettömyyttä on onnistuttu edistämään.

Kolmanteen osakysymykseen, onko esteettömyys parantunut esteettömyysmittariston avulla kuvattuna, ei voida kattavasti vastata, sillä tietoa ei ollut saatavilla keskitetysti. Osa mittareista on pikemminkin esteettömyyteen liittyvä tavoite, kuten toimipistetietojen vieminen palvelukartalle. Palvelukartan raporttien mukaan tavoitteiston mukaiset asiat ovat toteutuneet kohtuullisen hyvin.

Ongelmallinen ei kuitenkaan ole se, että tavoitteita nimitetään mittaristoksi, vaan se, että asetettuja asioita seurataan vain esteettömyystyöryhmässä, ei niinkään toimialoilla eikä kaupunkitasolla. Kaupunginkanslia kokoaa esimerkiksi palvelukartasta tietoa, mutta toimialat eivät hyödynnä sitä, vaikka asiakkaille tiedon saannista olisi hyötyä.

Helsingissä on tehty uraauurtavaa esteettömyystyötä myös muiden kaupunkien hyväksi ja kaupunki on saanut kansainvälistä tunnustusta palvelukarttasovelluksestaan. Palvelukartta on erinomainen sähköinen apuväline kaupungin palvelujen esteettömyystiedon keruuta ja tarjontaa ajatellen.

2.3.2. Kehittämistarpeet

Vammais- ja vanhusneuvostojen edustajat kertoivat haastatteluissa näkemyksiään siitä, miten esteettömyyttä voidaan parantaa. Ohessa on kooste ehdotuksista.

Esteettömyys on tällä hetkellä liikaa yhden ihmisen, esteettömyysasiamiehen, vastuulla. Esteettömyystyöryhmälle ei ole määritetty, kenelle, miten ja milloin se raportoi esteettömyydestä. Aiemmin virastoilla oli yhteyshenkilöitä, mutta nyt heitä ei välttämättä ole. Haastateltavien mukaan olisi mielekäästä saada asiakasyhteyshenkilöt vastaamaan toiminnan ja palvelun esteettömyydestä sekä keräämään ja koordinoimaan

ARVIOINTIMUISTIO 29.11.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2019 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

esteettömyyteen liittyvää tietoa. Esteettömyydestä vastaaville henkilöille olisi hyvä saada riittävästi päätösvaltaa vaikuttaa asioihin. Myös perehdytystä esteettömyyteen tarvitaan.¹¹⁷

Esteettömyyden kehittämisessä tulisi hyödyntää kokemusasiantuntijoita, kuten käyttäjiä tai heidän edustajiaan. Lisäksi kaupungin asiakastyössä on henkilöitä, joilla on palvelun esteettömyydestä tietoa, jota tällä hetkellä ei hyödynnetä. Toimialat voisivat järjestää käyttäjäryhmille yhteisiä palavereita ja tiivistää kontakteja vammaisjärjestöihin sekä vanhus- ja vammaisneuvostoon.¹¹⁸

Rakennushankkeissa tulisi noudattaa kaupungin omia esteettömyysohjeita toteuttaa esteettömyyttä rakennusluvasta lopputarkastukseen, sillä tällä hetkellä näin ei välttämättä aina tapahdu. Kaavoituksessa ja rakentamisessa olisi hyvä varmistaa, että esteettömyys tulee turvatuksi, vaikka kaava tai rakentaminen toteutettaisiin osissa tai vaiheittain.¹¹⁹

Kansainvälisestikin edistyksellinen ja tunnustusta saanut palvelukartta voisi edistää kaupungin tunnettuutta ja matkailua, mikäli alueen yrittäjät saataisiin lisäämään tietonsa ja esteettömyystiedot palvelukarttaan (liikkeet, hotellit, ravintolat ynnä muut sellaiset).¹²⁰

HSL:n reittioppaan esteettömyyteen liittyvää ohjeistusta olisi selkeytettävä, jotta sitä pystyisi käyttämään.¹²¹

Kaiken palvelun keskiössä tulisi olla asiakas ja se, miten hän pääsee tarvitsemansa palvelun piiriin. Kaikille kaupunkilaisille tarkoitettujen palvelujen tulisi huomioida erilaisten ihmisten moninaiset tarpeet. Esteettömyyttä ja saavutettavuutta ei siis tule ymmärtää vain yksittäisinä ohjeina tai pyrkimyksenä tuottaa tietoa tai palvelua vain sähköisessä muodossa.¹²²

Esteettömyys ja saavutettavuus nähdään erillisenä asiana, kun ne pitäisi kytkeä osaksi koko prosessia. Tällä hetkellä esimerkiksi yhdenvertaisuustoimikunnassa, vammaisneuvostossa ja useassa strategian kärkihankkeessa tehdään päällekkäistä työtä.¹²³

¹¹⁷ Haastattelut vammaisneuvosto 13.8. ja vanhusneuvosto 15.8.2019.

¹¹⁸ Haastattelut vammaisneuvosto 13.8. ja vanhusneuvosto 15.8.2019.

¹¹⁹ Haastattelut vammaisneuvosto 13.8. ja vanhusneuvosto 15.8.2019.

¹²⁰ Haastattelut vammaisneuvosto 13.8. ja vanhusneuvosto 15.8.2019.

¹²¹ Haastattelut vammaisneuvosto 13.8. ja vanhusneuvosto 15.8.2019.

¹²² Haastattelut vammaisneuvosto 13.8. ja vanhusneuvosto 15.8.2019.

¹²³ Haastattelut vammaisneuvosto 13.8. ja vanhusneuvosto 15.8.2019.

ARVIOINTIMUISTIO 29.11.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2019 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

3. JOHTOPÄÄTÖKSET

Arvioinnin pääkysymystä koskevat Helsingin kaupungin esteettömyyslinjausten mukaiset tavoitteet ovat enimmäkseen toteutuneet. Esteettömyys on strategian tavoitteisiin, kärkihankkeisiin ja toimialojen linjauksiin sisäänrakennettuna. Helsingin kaupunki on tehnyt valtakunnallisesti ja kansainvälisesti merkittävää esteettömyyteen liittyvää työtä. Tästä parhaimpia esimerkkejä ovat kaupungin tuottamat esteettömyysohjeistukset rakennetun ympäristön esteettömyyden varmistamiseksi ja palvelukartta välineenä rakennetun ympäristön esteettömyystiedon tarjoamiseksi kaikille tarvitseville. Esteettömyysmittariston osoittamaa esteettömyyden kehitystä ei voitu arvioida, koska tietoa ei ole keskitetysti saatavilla. Arvioinnin perusteella mittareiden ja tavoitteiston mukaiset asiat ovat kuitenkin toteutuneet kohtuullisen hyvin.

Kaupunki on yhteistyössä suurten kaupunkien kanssa laatinut vuosien varrella valtakunnallista tasoa yksityiskohtaisemman esteettömyysohjeistuksen, joka ohjaa kaavoitusta, aluesuunnittelua ja rakentamista varsin hyvin. Esteettömyysasiamies on mukana erilaisten hankkeiden selvitys- ja valmisteluvaiheessa. Yleisten alueiden esteettömyyden tavoitetasot on määritelty ja joukkoliikenteessä esteettömyyttä on parannettu. Rakennuslupia myönnettäessä kaupungin valtakunnallista ohjeistusta yksityiskohtaisempaa esteettömyysohjeistusta suositellaan käytettäväksi, mutta siihen ei kuitenkaan voida velvoittaa. Rakennushankkeissa pääsuunnittelija huolehtii esteettömyyden toteutumisesta. Arvioinnin perusteella esteettömyysnäkökulma otetaan hyvin huomioon suunnitteluvaiheessa, mutta ei lopputarkastuksissa. Erikoistason alueiksi määriteltyjen kohteiden esteettömyys edellyttää vielä työstämistä. Esteettömyyteen liittyvä joukkoliikenneinformaatio reittioppaan muodossa ei ole toimiva.

Toimialat eivät hyödynnä palvelukartan esteettömyystietoa. Muutoinkin esteettömyysmittaristossa asetettujen tavoitteiden toteutumista on seurattu ainoastaan esteettömyystyöryhmässä, jolle ei ole nimetty raportointitahoa. Kaupunkilaisille ja asiakkaille on tärkeää saada tieto toimipaikan, reitin tai palvelun esteettömyydestä. Toimialoilla, palvelukokonaisuuksissa ja tarvittaessa palveluissa tarvitaan esteettömyyskysymyksistä vastaavia yhteyshenkilöitä, jotka voivat myös vaikuttaa esteettömyyden toteutumiseen. Lisäksi esteettömyydestä tarvitaan lisäkoulutusta ja perehdytystä.

Teemana esteettömyyden edistäminen on kokenut jonkinlaisen ”taantuman” viime vuosina ja se mielletään paikoin vielä normaalista toiminnasta erillisenä asiana tai teknisenä ratkaisuna. Esteettömyys ja saavutettavuus ymmärretään yhä varsin organisaatiolähtöisesti eikä siitä näkökulmasta, miten asiakas saa tarvitsemansa palvelun. Esteettömyyslinjaukset ovat sinänsä kattavat ja ajantasaiset, mutta edellyttävät selkiyttämistä sen osalta, miten kaupungissa ymmärretään ja miten edistetään sekä esteettömyyttä että saavutettavuutta yhdenvertaisuuden näkökulmasta asiakaslähtöisesti.

ARVIINTIMUISTIO 29.11.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2019 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Kansainvälisesti palkitun palvelukartan laajempaa hyödyntämistä voitaisiin harkita kaupungin tunnettuuden lisäämiseksi sekä matkailussa, yritysten sijoittumisen ja ulkomaisten osaajien houkuttelussa.

ARVIINTIMUISTIO 29.11.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2019 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

4. TOIMENPIDE-ESITYS JA LISÄTIEDOT

Tarkastuslautakunnan 1. toimikunta hyväksyy muistion ja esittää, että aiheesta laaditaan arviointikertomuksen tekstiluonnos.

Arviointia koskevia lisätietoja antaa johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen, puhelin 310 36606 ja kaupunkitarkastaja Jaakko Seppälä, puhelin 310 36385.

Liisa Kähkönen

Jaakko Seppälä

Jakelu

Tarkastuslautakunnan 1. toimikunta

ARVIINTIMUISTIO 29.11.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2019 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

LÄHTEET

Helsingin kaupungin esteettömyyslinjaukset. Helsinki kaikille. 2012

Helsingin kaupungin esteettömyyslinjausten toteutuminen 31.3.2016. Esteettömyysasioiden neuvottelukunnan raportti kaupunginhallitukselle 2016.

Helsingin kaupungin esteettömyyssuunnitelma ajalle 2005–2010. Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisuja 2005:7.

Kotikaupunkina Helsinki. Asumisen ja siihen liittyvän maankäytön toteutusohjelma 2016. Helsingin kaupunginkanslia. Helsingin kaupungin keskushallinnon julkaisuja 2016:19.

Seurantaraportti. YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen kansallinen toimintaohjelma 2018–2019. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:61.

Stadin ikäohjelma. Raportointi vanhusneuvostolle joulukuussa 2016. vanhusneuvoston kokous 18.1.2017. Sosiaali- ja terveysvirasto.

SuRaKu. Esteettömien julkisten alueiden suunnittelun, rakentamisen ja kunnossapidon ohjeistaminen katu-, viher- ja piha-alueilla. SuRaKu -projektin loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriö, 2005.

Haastattelut ja arviointikäynnit

Esteettömyysasiamies /kaupunkiympäristön toimiala, esihaastattelu 7.5.2019.

Esteettömyysasiamies/kaupunkiympäristön toimiala, vammaisasiamies/kaupunginkanslia, suunnittelija /kaupunginkanslia, projektipäällikkö /kaupunginkanslia, Helsingin vammaisneuvoston jäsen 13.8.2019.

Suunnittelija /kaupunginkanslia, neljä Helsingin vanhusneuvoston jäsentä, esteettömyysasiamies /kaupunkiympäristön toimiala, sairaala-, kuntoutus- ja hoivapalvelujen johtaja 15.8.2019.

Tarkastuslautakunnan 1. jaoston arviointikäynti kaupunkiympäristön toimialalle 25.10.2019.

ARVIINTIMUISTIO 29.11.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2019 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

LIITTEET

Liite 1 Arvioinnin toteuttamissuunnitelma

Arviointiaihe		
Rakennetun ympäristön esteettömyys		
Suunnitelman laatija Liisa Kähkönen		Pvm 5.6.2019
Arvioinnin ohjausryhmä Tarkastuslautakunnan 1. toimikunta		
Aloittamisaika 8.5.2019	Valmistumisaika 30.12.2019	Vastaava valmistelija, muut valmistelijat Liisa Kähkönen, Jaakko Seppälä
Arviointiaiheen tausta		
<p>Esteettömyyden käsite on laaja. Se tarkoittaa Invalidiliiton esteettömyyskeskuksen mukaan liikkumisen esteettömyyttä, palvelujen saavutettavuutta, välineiden käytettävyyttä, tiedon ymmärrettävyyttä ja mahdollisuutta osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon.</p> <p>YK:n vammaisten ihmisten oikeuksia koskeva yleissopimus 2006 kieltää kaikenlaisen vammaisiin henkilöihin kohdistuvan syrjinnän ja korostaa vammaisten subjektiivisia oikeuksia. Vammaissopimuksessa käytetään esteettömyyden ja saavutettavuuden käsitettä rinnakkain. Esteettömyydellä tarkoitetaan lähinnä fyysistä ympäristöä, kuten rakennuksia, ulkoalueita ja julkisia liikennevälineitä. Saavutettavuudella tarkoitetaan tietoa, verkkosivuja, palveluja ja asenteita. Sekä fyysisen ympäristön että aineettomien palvelujen tulisi olla kaikille sopivia ja kaikkien saatavilla riippumatta ihmisen toimintakyvystä. YK:n vammaissopimus tuli voimaan Suomessa 10.6.2016, jolloin sitä on noudatettava kuten lakia.¹²⁴</p> <p>Helsingin kaupunkistrategiassa todetaan, että ”erityistä huomiota kiinnitetään toimintarajoitteisten kuten ikääntyneiden mahdollisuuksiin elää kokemusrikasta elämää ja saada siihen tarvittava tuki ja palvelut kaikissa elämän vaiheissa.” Helsingissä toimi Helsinki kaikille -projekti (aluksi nimellä Esteetön Helsinki) vuodesta 2002 vuoteen 2012. Projektia johti rakennusvirasto ja sen aikana laadittiin ensimmäisen kerran esteettömyysmittaristo. Esteettömien julkisten alueiden Suunnittelun, rakentamisen ja kunnossapidon ohjeistaminen katu-, viher- ja piha-alueilla (SuRaKu -projekti) käynnistyi vuonna 2003 eri tahojen yhteistyönä. Esteettömyysasioiden tiimoilta perustettiin apulaiskaupunginjohtajan johtama esteettömyysasioiden neuvottelukunta vuonna 2012. Tuolloin laadittiin esteettömyyslinjaukset, jotka kaupunginhallitus hyväksyi 29.10.2012. Esteettömyyslinjaukset muodostavat kokonaiskehityksen eri hallintokuntien omille esteettömyyteen liittyville toteutusohjelmille. Yleisiä periaatteita oli 14 kappaletta, Varsinaisia esteettömyyslinjauksia tehtiin useita viidelle painopistealueelle. Näitä ovat kaavoitus ja liikennesuunnittelu, rakennukset, yleiset alueet, asuinympäristö ja</p>		

¹²⁴ www.invalidiliitto.fi (luettu 5.6.2019).

ARVIOINTIMUISTIO 29.11.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2019 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

palvelut. Esteettömyyslinjausten toteutumisesta on raportoitu kaupunginhallitukselle viimeksi vuonna 2016. Sen mukaan suurin osa esteettömyyden yleisistä linjauksista ja painopistealueille asetetuista linjauksista on toteutunut hyvin.

Neuvottelukunta lakkautettiin vuonna 2017 organisaatiouudistuksen yhteydessä. Kansliapäällikkö asetti 20.12.2017 esteettömyystyöryhmän, jonka tehtävänä on muun muassa seurata esteettömyyslinjausten toteutumista, lisätä tietoa esteettömyydestä, koordinoita ja edistää esteettömyystyötä ja tehdä yhteistyötä vammais- ja vanhusneuvoston kanssa. Esteettömyysmittaristoa päivitettiin viimeksi vuonna 2018. Vuonna 2017 perustetulle työryhmälle ei ole määritelty raportointitahoa, joten se on seurannut esteettömyysasioita kokouksissaan. Mittaristoa on seurattu toimialoilla, mutta ei keskitetysti. Esteettömyysprosesseissa on 2000 -luvun alusta asti toiminut projektinjohtaja, jonka tehtävänimike muutettiin esteettömyysasiamieheksi vuonna 2018. Hän on myös vanhus- ja vammaisneuvoston jäsen.

Tuloksellisuusnäkökulmat

Arvioinnissa tarkastellaan esteettömyyslinjausten toteutumista, ei varsinaisia tuloksellisuuden kuvaajia.

Arviointi koko kunnan toiminnan laajuudessa

Sivuaa kunnan oman toiminnan ohella järjestöjen toimintaa (vanhus- ja vammaisneuvosto)

Aiheeseen liittyvien suositusten jälkiseuranta

Ei aiempia suosituksia aiheesta.

Arviointikysymykset ja -aineisto

Arvioinnin pääkysymys on:

Onko rakennetun ympäristön esteettömyys toteutunut kaupungin tavoitteiden mukaisesti?

Arvioinnin osakysymykset ovat:

- Ovatko esteettömyyden yleiset toimintaperiaatteet toteutuneet?
- Ovatko esteettömyyslinjaukset toteutuneet esteettömyyden painopistealueilla (kaavoitus ja liikennesuunnittelu, rakennukset, yleiset alueet, asuin ympäristö ja palvelut)?
- Onko esteettömyys parantunut esteettömyysmittariston avulla kuvattuna?

Arvioinnissa haastatellaan kaupungin esteettömyysasiamiestä ja tarvittaessa muita esteettömyystyöryhmän edustajia sekä vanhus- ja vammaisneuvoston edustajia. Arvioinnin pohjana on vuonna 2016 kaupunginhallitukselle aiheesta laadittu seurantaraportti. Sen ja haastattelujen perusteella arviointi rajataan koskemaan niitä yleisiä toimintaperiaatteita ja painopistealueille suunnattuja linjauksia, joiden toteuttaminen on vielä kesken. Kaupungin toimialoille tehdään tietopyyntöjä sen mukaan, mitä lisätietoja linjausten toteutumiseen liittyen tarvitaan. Aihetta käsitellään myös tarkastuslautakunnan 1. toimikunnan käynnillä kaupunkiympäristön toimialalle 25.10.2019.

ARVIINTIMUISTIO 29.11.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2019 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Ensimmäisen ja toisen osakysymyksen kriteerinä on tulkinta haastateltavien ja lisätiedonantajien näkemyksistä siitä, miten periaatteet ja linjaukset ovat toteutuneet. Kolmannen osakysymyksen kriteerinä on mittariston osoittama kehitys. Arvioinnissa käsitellään myös sitä, ovatko nykyiset esteettömyyslinjaukset ja mittaristo riittävän kattavia ja ajantasaisia – otaanko esteettömyys huomioon riittävästi esimerkiksi katujen korjaustöissä, talvikunnossapidossa ja huoltoliikenteen osalta.

Rajaukset

Arviointi rajataan esteettömyyslinjausten keskeneräisten toimenpiteiden toteutumisen arviointiin yleisellä tasolla ja esteettömyysmittariston kehittymiseen vuosien varrella.

ARVIOINTIMUISTIO 29.11.2019

Julkisen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2019 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Liite 2 Esteettömyysmittaristo 2018

Esteettömyysmittareita tarvitaan esteettömyystyön etenemisen seurantaan sekä kotimaassa että kansainvälisesti.

Kaupunkiympäristön toimialaKaavoitus

määriteltyjen erikois- ja perustason alueiden sekä esteettömien reittien hyödyntäminen kaavoituksessa (sekä yleis- että asemakaavoitus)

Liikenne- ja katusuunnittelu

esteettömien raitiovaunupysäkkien lukumäärä, pysäkki-indeksin käyttöönotto
esteettömien linja-autopysäkkien lukumäärä, pysäkki-indeksin käyttöönotto
ääniopastetut risteykset % / kaikki risteykset
esteettömien autopaikojen määrä katualueella
uusien katualueita koskevien tyyppiirustusten huomiointi liikennesuunnitelmissa

Yleiset alueet

esteettömien reittien lukumäärä / km
esteettömät puistot, leikkipuistot ja leikkipaikat, tieto myös palvelukartalle
esteettömät yleiset käymälät, tieto myös palvelukartalle

Kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala

liikuntapaikkojen esteettömyystiedot palvelukartalle (sekä ulko- että sisäliikuntapaikat)
nuorisotalojen esteettömyystiedot palvelukartalle
kirjastojen esteettömyystiedot palvelukartalle
teatterien esteettömyystiedot palvelukartalle
konserttisalien esteettömyystiedot palvelukartalle

Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala

toimipisteiden esteettömyystiedot palvelukartalle (koulut, päiväkodit ja leikkipuistot mukaan lukien leikkipuistorakennukset)

Sosiaali- ja terveystoimiala

toimipisteiden esteettömyystiedot palvelukartalle (palvelukeskukset, palvelutalot, terveys-
asemat, sairaalat)

Liikennelaitos

matalalattiaisten raitiovaunujen lukumäärä % / kaikki raitiovaunut (erikseen ruuhka-aika)
linja-autoterminaalien esteettömyystiedot palvelukartalle
metroasemien esteettömyystiedot palvelukartalle
pysäkki-indeksin käyttöönotto ja pysäkkiaineiston saaminen käytettävään paikkatietoaineis-
toon

HSL

ARVIINTIMUISTIO 29.11.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2019 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

matalalattiaisten linja-autojen lukumäärä % / kaikki linja-autot (erikseen ruuhka-aika)
käyttäjäprofiilit reittioppaaseen
pysäkkiaineiston saaminen reittioppaaseen

Satama

laivaterminaalien esteettömyystiedot palvelukartalle

Kaupunginkanslia

hissillisten kerrostalojen määrä / kaikki kerrostalot

Kaikki toimialat

kokoustilojen esteettömyystiedot palvelukartalle